

FORTSATT STARKT NATO-MOTSTÅND I SVENSK OPINION

ULF BJERELD

Natten till långfredagen våren 2013 övade ryska stridsflygplan anfall mot Sverige utan att störas av några svenska försvarsåtgärder. Inga svenska Jas Gripen-plan lyfte för att markera mot de ryska plan vid Gotska Sandön, som övade anfall mot Stockholmsområdet och Sydsverige. Den svenska passiviteten väckte stor uppmärksamhet. Var passiviteten ett uttryck för att den svenska incidentberedskapen genom resursbrist blivit så låg att Sverige vid ett oväntat anfall i praktiken inte kunde försvaras? Och om Sverige inte längre förmår försvara sig själv, borde då inte förutsättningarna för ett svenskt Nato-medlemskap utredas på allvar?

Under de senaste åren har försvarsmaktens förmåga att skydda Sverige vid flera tillfällen varit satt under debatt. Men trots den kritik som riktats mot försvaret har svenska folkets motstånd mot Nato-medlemskap varit oförändrat starkt. Varför förändras inte den svenska Nato-opinionen? Sedan SOM år 1994 – för 19 år sedan – började fråga om medborgarnas inställning till påståendet ”Sverige bör söka medlemskap i Nato” har andelen personer som svarat att det är ett dåligt förslag oftast varit två till tre gånger fler än andelen personer som svarat att det är ett bra förslag.

Svensk utrikespolitik är känd för att genomsyras av konsensus. Men strävan efter enighet innebär inte att det saknas åsiktsskillnader mellan de politiska partierna i utrikes- och säkerhetspolitiska frågor (Bjereld och Demker, 1995). När det gäller Sveriges militära alliansfrihet i förhållande till svenskt Nato-medlemskap finns det åsiktsskillnader mellan de politiska partierna som skulle kunna ligga till grund för opinionsbildning i frågan. Folkpartiet och Moderaterna förespråkar ett svenskt Nato-medlemskap. Centerpartiet, Kristdemokraterna, Socialdemokraterna, Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Sverigedemokraterna säger nej till ett svenskt medlemskap i Nato.

Frågan om svenskt Nato-medlemskap är också ideologiskt och säkerhetspolitiskt laddad. Ideologiskt berör frågan om Nato-medlemskap frågeställningar om Sveriges identitet och plats i världssamfundet, graden av närhet till USA och andra västmakter samt synen på kärnvapnens moraliska legitimitet. Säkerhetspolitiskt berör frågan om Nato-medlemskap frågeställningar om huruvida alliansfriheten verkligen bidrar till ett svenskt oberoende som är värdefullt i en krigssituation och om ett Nato-medlemskap ökar eller minskar risken för att Sverige mot sin vilja blir indraget i militära krigshandlingar.

I dessa frågor finns olika uppfattningar. Men det är förstas de partier som vill förändra status quo – i det här fallet Folkpartiet och Moderaterna – som har något att vinna på att mobilisera opinionen i en riktning som innebär att motståndet

mot svenskt Nato-medlemskap minskar. Hittills har dessa partier prioriterat andra sakområden. Det är svårt att tolka situationen annorlunda än att Folkpartiet och Moderaterna inte anser att frågan om svenskt Nato-medlemskap är så viktig att de är villiga att ta strid om den.

Utan debatt i frågan minskar förutsättningarna för att opinionen skulle förändras. Frågor om säkerhet, fred och försvar ligger mycket långt ned på medborgarnas politiska dagordning (jämför kapitel nio i denna volym). Värderingar som "fred" och "landets säkerhet" värderas högt i äldre generationen men betydligt lägre bland yngre.

Under det senaste året har det blivit klart att Sverige är på väg att avbryta sin militära insats i Afghanistan, och därigenom också det samarbete med Nato som insatsen inneburit. Sverige samarbetade med Nato i samband med den av FN beslutade flygövervakningsinsatsen i Libyen. Men det finns just nu ingen självklar ny insats för Sverige där Nato-samverkan skulle vara lika stark som i fallet med Afghanistan och Libyen.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till Nato-medlemskap 1994-2012 (procent)

Förslag: Sverige bör söka medlemskap i Nato

År	Bra förslag	Varken eller	Dåligt förslag	Summa procent	Opinionsbalans
1994	15	37	48	100	-33
1995	17	37	46	100	-29
1996	21	34	45	100	-24
1997	24	38	38	100	-14
1998	22	35	43	100	-21
1999	19	34	47	100	-28
2000	24	31	45	100	-21
2001	22	29	49	100	-27
2002	23	36	41	100	-18
2003	22	34	44	100	-22
2004	20	33	47	100	-27
2005	22	32	46	100	-24
2006	22	32	46	100	-24
2007	19	37	44	100	-25
2008	24	35	41	100	-17
2009	22	36	42	100	-20
2010	18	35	47	100	-29
2011	19	37	44	100	-25
2012	17	38	45	100	-28

Kommentar. Resultaten är hämtade från de nationella SOM-undersökningarna 1994-2011. Opinionsbalansen visar andelen som tycker att det är ett bra förslag minus andelen som tycker att det är ett dåligt förslag. Värdena kan därmed variera mellan +100 (alla tycker att det är ett bra förslag) och -100 (alla tycker att det är ett dåligt förslag). Positiva värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett bra förslag, medan negativa värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett dåligt förslag. Personer som ej besvarat frågan ingår inte i procentbasen. Antalet svarande varierar mellan 1460 och 1681.

Sammantaget är det inte mycket som tyder på att den svenska Nato-opinionen skulle ha förändrats sedan föregående mättillfälle 2011. Så blev heller inte fallet. Tabell 1 visar svenska folkets inställning till Nato-medlemskap under åren 1994-2012.

Resultaten visar att det svenska Nato-motståndet ökat marginellt sedan föregående mätning 2011. Andelen som anser att det är ett bra förslag att Sverige söker medlemskap i Nato har 2012 minskat till 17 procent, mot 19 procent 2011 och 18 procent 2010. Andelen som anser att det är ett dåligt förslag att Sverige söker medlemskap i Nato uppgår 2012 till 45 procent, mot 44 procent 2011 och 47 procent 2010. Andelen som anser att det är ett varken bra eller dåligt förslag uppgår till 38 procent, vilket är den högsta andelen sedan 1997. Intrycket av stabilitet i opinionen dominerar – även om andelen som tycker att det är ett bra förslag att Sverige söker medlemskap i Nato är den lägsta sedan 1995 och den näst lägsta sedan mätningarna påbörjades 1994.

Vilka åsiktsskillnader i Nato-frågan återfinns då inom olika befolkningsgrupper? Tabell 2 visar svenska folkets Nato-åsikter 1994-2012 efter kön, ålder och partisympati.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till Nato-medlemskap, efter kön, ålder och partisympati 1994-2012 (opinionsbalans)

Förslag: Sverige bör söka medlemskap i Nato

	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Samtliga	-33	-24	-21	-21	-18	-27	-24	-24	-25	-17	-20	-29	-25	-28
Kön														
Man	-30	-20	-18	-18	-12	-21	-18	-17	-22	-14	-14	-24	-16	-26
Kvinna	-35	-28	-24	-24	-26	-32	-28	-30	-29	-21	-25	-34	-32	-29
Ålder														
15-30	-45	-30	-12	-28	-10	-19	-13	-22	-16	-14	-15	-23	-18	-26
31-60	-32	-26	-27	-26	-26	-33	-29	-31	-28	-26	-26	-33	-28	-31
61-75	-20	-16	-12	-7	-9	-21	-19	-13	-28	-2	-11	-26	-23	-26
Parti-sympati														
V	-58	-46	-39	-51	-50	-64	-58	-71	-56	-57	-65	-72	-62	-83
S	-36	-38	-33	-41	-32	-40	-38	-37	-37	-35	-34	-46	-41	-38
MP	-61	-50	-52	-36	-54	-55	-58	-57	-54	-50	-52	-50	-47	-56
C	-35	-28	-29	-23	-35	-19	-41	-19	-29	-35	-27	-36	-25	-19
FP	-27	-24	-7	-27	-4	-10	-13	-11	-2	-1	+10	-8	+4	-5
KD	-32	-24	-12	+1	+5	-13	-8	-16	-9	+7	-12	-18	-33	-13
M	-17	+7	+9	+16	+34	+8	+7	+2	0	+16	+4	-8	0	-2
SD											+7	-22	-36	-25

Kommentar: Se tabell 1. Ju mer negativ opinionsbalans, desto svagare stöd för förslaget att Sverige bör söka medlemskap i Nato.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1994-2012.

Kvinnor har vid varje enskilt mättilfälle varit mer negativt inställda än män till ett svenskt Nato-medlemskap. Så är fallet även i denna mätning, även om skillnaden är något mindre än vad den brukar vara. Åsiktsskillnaderna mellan olika åldersgrupper varierar över tid och i 2012 års mätning är åldersgruppen 31-60 år mest negativ till Nato-medlemskap. Nato-motståndet är störst bland Vänsterpartister, följt av Miljöpartister, Socialdemokrater, Sverigedemokrater, Centerpartister och Kristdemokrater. I samtliga partiers sympatisörgrupper är Nato-motståndarna fler än Nato-anhängarna, även om skillnaden är minst bland Folkpartister och Moderater.

Finns det då inget ljus i tunneln för de som önskar att Sverige överger den militära alliansfriheten och söker medlemskap i Nato? Den svenska Nato-opinionen verkar ju helt immun mot ideologiska vänster- och högerkonjunkturer, ekonomiska låg- och högkonjunkturer eller "chocker" som till exempel terrordåden i USA 9 september 2001. Möjligen skulle en skarp säkerhetspolitisk kris i Sveriges närområde förändra situationen. Men en sådan utveckling är naturligtvis inte önskvärd och förefaller, trots tecken på en mer hårdför rysk utrikespolitik, inte sannolik under den närmaste tiden.

Men kanske finns det ett litet tecken på att något håller på att hända i Nato-opinionen ändå. I januari 2013 utbröt något så ovanligt som en intensiv försvarsdebatt i Sverige. Inför Folk och Försvars årliga rikskonferens i Sälen rönt det stor uppmärksamhet när överbefälhavare (ÖB) Sverker Göranson i en intervju med Svenska Dagbladet förklarade att Sverige vid anfall högst kunde försvara sig under en veckas tid: "Vi kan försvara oss mot ett angrepp med ett begränsat mål. Vi talar om ungefär en vecka på egen hand." Plötsligt hamnade försvarspolitiken och Sveriges beroende av militär hjälp utifrån vid händelse av angrepp högt upp på den politiska dagordningen. Vid den efterföljande Folk och Försvars-konferensen flirtade också Natos generalsekreterare Anders Fogh Rasmussen med Sverige och förklarade att Sverige skulle hälsas varmt välkommen som medlem i organisationen.

I en Sifo-undersökning som genomfördes i samband med dessa händelser visade det sig att motståndet mot ett svenskt medlemskap hade minskat. På frågan "Tycker du att Sverige ska gå med i försvarsalliansen Nato eller tycker du inte det?" svarade 29 procent ja, 32 procent nej och 39 procent vet ej. Resultaten visade på en betydligt mer Nato-positiv inställning än i en tidigare Sifo-undersökning från maj 2011, där 22 procent svarade ja, 50 procent nej och 28 procent vet ej på frågan om svenskt Nato-medlemskap. I en motsvarande undersökning från Sifo i maj 2013 uppgick anhängarna av ett svenskt Nato-medlemskap till 32 procent och motståndarna till 40 procent.

Så visst går Nato-opinionen att påverka. Det kan vara på väg att hända något. Men så länge som inget av de politiska partier som vill att Sverige skall söka medlemskap i Nato tycker att frågan är tillräckligt viktig att ta strid för, så talar det mesta för att svenskarnas Nato-skepsis kommer att bestå. Ingenting förändras av sig själv.

Referenser

- Bjereld, Ulf (2012). "Stabilt Nato-motstånd i svensk opinion" i Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Bjereld, Ulf & Marie Demker (1995). *Utrikespolitiken som slagfält. De svenska partierna och utrikesfrågorna*. Stockholm: Nerenius och Santéus.
- Ydén, Karl & Joakim Berndtsson (2012). "När kriget kommit. Svenskarna och det nya försvaret" i Weibull, Lennart, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

